

Mitä tulee yksilöllisyyttä määräävien tekijöiden suhteelliseen merkitykseen on esiintynyt eri mielipiteitä. 18:n vuoden vuosisadan loppu- ja 19:n vuoden vuosisadan alkupuolella luultiin *kasvatuksella* (koulupetus siihen luettuna) olevan melkein rajattoman vaikutusvallan ihmisen sielunlaadun muodostamiseen. Myöhemmin on sitä vastoin ruvettu kallistumaan siihen katsantotapaan, että synnynnäiset, perinnölliset taipumukset eli luonnonlahjat ovat siinä suhteessa miltei kaikki- valtaaita. Kumpikin mielipide lienee kuitenkin yksipuolinen. Molemmilla, sekä kasvatuksella että luonnonlahjoilla, on suuri merkitys puheena olevassa katsannossa. Järkevän kasvatuk- sen tulee mukautua luonnonlisten taipumusten mukaan, otta- malla niitä huomioon — tietysti niin että se koettaa kehittää vattaja, joka jättää tarkkaamatta kasvattiensa luontaisia taipumuksia, tekee helposti suuria erehdyksiä.

Ihmisen yksilöllisyyttä, mikäli se elämän kuluessa kehit- tyy luonnonlahjojen ja ulkonaisten vaikutusten sekä ennen kaikkea hänen oman itsemääräämisensä kautta, sanotaan hänen *persoonallisuudekseen*. Persoonallisuus ilmenee ihmisen tavassa ajatella, tuntea, tahtoa ja toimia, koko hänen suh- teessaan muuhun olevaiseen, hänen vastaanottoaasaan siitä vaikutuksia ja itse puolestaan siihen vaikuttaessaan.

66 §.

Ihmisen alkuperäiseen yksilöllisyyteen kuuluu n. s. *tem- peramenti* eli ruumiillisista seikoista riippuva sieluntoimin- nan erikoinen muoto, varsinkin sen nopeuteen ja voimak- kuuteen katsoen. Samoin ihmisillä on erilaiset yksilölliset *luonnonlahjat* eli *synnynnäiset taipumukset* (»luontumukset», luonnonaiheet), s. o. eri ihmisten sieluntoiminta on synty- mästä asti taipuvainen suuntautumaan määrätynlaisiin esi- neisiin sekä erityisesti kykenevä määrätynlaisiin tehtäviin.

Selitys 1. Tavallisesti on otaksuttu neljä temperament- tia: *sangviininen* (vilkas), *koleerinen* (kiivas), *melankolinen* (syvä), *flegmaattinen* (tyyni). Tämän opin alkuunpanija oli *Galenos* (vert. 7 §, sel.), joka perusti sen vanhojen kreikka- laisten lääkärin otaksumaan, että ihmisruumiissa on neljä päänestettä: *veri* (latinaksi sanguis), *sappi* (kreik. kholos), *musta sappi* (melas kholos) ja *lima* (flegma), joista yksi

saattaa olla ihmisessä ylivoimaisena. Nämä neljä nes- tettä, arveltiin vielä, edustavat ruumiissa noita neljää alkuainetta (ilmaa, tulta, vettä, maata), joista Kreikan luonnonfilosofien mielestä koko luonto on kokoonpantu. Tämä selitystapa on tosin jo ammoin kadottanut kaiken tieteellisen merkityksen ja on koetettu löytää uusia selityksiä. Välistä on väitetty temperamenttien syntyvän ruumiissa vaikutta- vien elimellisten järjestelmän keskinäisestä suhteesta: aisti- mien valtaava herkkätuntoisuus synnyttää muka sangvi- nisen, liikunto-elimistön ylivoima koleerisen, ravinto-eli- mistön ylivoima melankolisen, ja kaiken kolmen järjestel- män tasapaino flegmaattisen temperamentin. Mutta siinä tapauksessa flegmaattinen temperamentti oikeastaan olisi ainoa terve ja säännöllinen, mitä tuskin voitaneen myöntää. *Kant* puolestaan arvelee kaiken riippuvan verestä, nimittäin siitä, onko ihmisellä vähän verta, lämmintä verta, raskasta verta vai kylmää verta.

Todennäköistä on, että eri temperamentit johtuvat her- moston laadusta, vaikk'ei tarkoin tunnetakaan, mitkä seikat tässä ovat vaikuttavina. Itse asiassa jokaisella henkilöllä temperamentti eli luonteensaatu on jonkin verran erikoinen, mutta joltain syytä näkyy kuitenkin olevan säilyttää nuo neljä vanhaa pääluokkaa. Puhtaasti selutieteelliseltä kan- nalta on erotettu niitä siten, että sieluntoimintojen *nopeus* ja *heikkous* aiheuttavat sangviinisen, niiden *nopeus* ja *voimakkuus* koleerisen, niiden *hitaus* ja *voimakkuus* melankolisen, niiden *hitaus* ja *heikkous* flegmaattisen temperamentin. »Sang- viininen» henkilö on siis se, joka nopeasti vastaanottaa kai- kenlaisia vaikutelmia, mutta verrattain heikosti säilyttää ne; hän kääntää vilkkaasti huomionsa toisesta esineestä toi- posti taas lupuu, koska hänellä ei ole kestävyyttä eikä johdonmukaisuutta samassa määrässä kuin vastaanottavai- suutta. »Koleerinen» rupeaa helposti yriytyksiin ja on tar- mokas niiden ajamisessa; tämä temperamentti on siis ennen kaikkea toimelias ja käytännöllinen. »Melankolinen» sitä vastoin on enemmän sisäänpäin kääntynyt ja tuntehikas, hän ei niin helposti vastaanota uusia vaikutuksia, mutta säi- lyttää suurella kestävyydellä kerran saatuja ja hautoo niitä alinomaa. »Flegmaattinen» ei anna ulkonaisten vaikutusten yllättää itseänsä, vaan pysyy aina tyynenä ja ulkomaailman vaikutelmia kohtaan suhteellisesti välimpitämättömänä. Sopii sanoa, että temperamentti ennen kaikkea osoittautuu henkilön

tavassa *tuntea*: joko vilkkaasti, voimakkaasti, syvästi tai levollisesti. Jo yleinen elollistunne (ks. 45 §, sel. 1) on erilainen eri temperamentilla varustetuissa henkilöissä; eläminen tuntuu erilaiselta riippuen siitä, tapahtuvatko sieluntoiminnat nopeasti ja heikosti vai hitaasti ja voimakkaasti, hitaasti ja voimakkaasti vai hitaasti ja heikosti. Mutta tuskin koskaan tavattaneen näitä neljää temperamenttia yksityishenkilöissä puhtaina ja sekaantumattomina, vaan eri tavalla toisiinsa sekaantuneina.

Selitys 2. *Luonnonlahjat* eli *synnynnäiset taipumukset* (»luontumukset», luonnonaiheet, ruots. *anlag*, saks. *Anlage*; erotettava hankituista taipumuksista eli viehtymyksistä — »böjelse», »Neigung» — jotka ovat tottumukseksi käyneitä haluja, vrt. 60 §) käsittävät, laajassa merkityksessä ymmärrettynä, kaikki synnynnäiset ominaisuudet, niihin luettuina myöskin temperamentit ja vaistot. Ahtaammassa merkityksessä synnynnäinen taipumus on sieluntoiminnan alkuperäinen suuntautuminen jotakin erityistä esineiden lajia kohtaan sekä erikoinen kyky suorittaa määrätynlaisia toimintoja; se on siis ominainen sieluntoiminnan laatu sen *sisällyksen* puolesta. Yksityshenkilöllä on ruumiillis-sielullisten ominaisuuksiensa johdosta halu eli mieltymys määrättyihin esineisiin, hän haluaa askarrella senkaltaisten esineiden parissa, joko vastaanottamalla vaikutuksia niiltä tai vaikuttamalla niihin. Tätä laatua ovat esim. semmoiset luonnonlahjat kuin taipumus soitantoon, maalaukseen, mekaanisiin töihin, liikemiehen toimintaan y. m. s. Luonnonlahjat kulkevat usein perintönä vanhemmilta heidän lapsilleen, taikka kaukaisemmilta esi-isiltä heidän jälkeläisilleen (atavismi). Tunnettu asia on, että useissa suvuissa samat luonnonlahjat periytyvät sukupolvesta toiseen. Useissa suvuissa matemaattiset ja soittomalliset lahjat ovat yhteisenä piirteenä. *Bachin* suvussa Saksassa on ollut yli 50 soitotaitelijaa, niiden joukossa hyvin eteviä. Flanderista kotoisin olevassa *Bernouillin* suvussa on esiintynyt suuri luku eteviä matemaatikkoita.

Luonnonlahjojen periytyminen on selitettävissä siten, että ihmisyksilö saa alkunsa naispuolisen munasolun ja miespuolisen siemensolun yhtymisestä. Hedelmöitymisessä siemensolu tunkeutuu munaan ja molempien solujen n. s. solutumat yhtyvät yhdeksi kappaleeksi, joka on hedelmöitetyn munasolun tumana. Viimeksimainittu kehittyi sitten jatkuvan jakautumisen kautta sikiöksi. Tällä tavalla muutamia ainek-

set sekä isän että äidin elimistöstä siirtyvät sikiöön, ja niistä tulee perittyjen ominaisuuksien kannattajia uudessa olennossa. Sielulliset ominaisuudet siirtyvät arvattavasti siten, että vanhemmilta peräisin olevat aineelliset osuudet vaikuttavat lapsen hermoston ja etenkin aivojen muodostukseen. Edellisten sukupolvien sielunominaisuudet ja opitut taitavuudet ovat niiden elimistöön jättäneet jälkiä, jotka puolestaan perintönä siirtyvät jälkeläisten hermostoon ja niinmuodin näissäkin aiheuttavat samanlaisia sielunominaisuuksia. Se sekka, että jälkeläisten ominaisuudet eivät kuitenkaan tule aivan samanlaisiksi kuin vanhempien, on selvää seurauksena jo siitä, että isän ja äidin ominaisuudet saavat lapsessa sekoituttua monella tavalla, jota paitsi tietysti kaikenlaiset satunnaiset orgaaniset syyt voivat suuremmassa tai vähemmässä määrässä estää siirtymistä. Välistä perityt ominaisuudet esiintyvät vasta myöhemmällä iällä, tavallisesti melkein samalla iällä, jolloin ne ilmaantuivat vanhemmisakin; näin on usein esim. mielisairauksien laita.

Todennäköisesti sielulliset luonnonlahjat johtuvat osittain aistimien ja liikuntoelimien ynnä näiden molempien aivoissa olevien keskusten, osittain korkeampaa sieluntoimintaa kannattavien aivokeskusten rakenteesta ja toimintatavasta. Tästä riippuu henkilön herkyys vastaanottamaan määrätynlaisia vaikutelmia, hänen taipumuksensa omassa sielunelämässään muodostamaan niitä sekä toimimaan ulkomaailmassa toiseen tai toiseen suuntaan. Voi otaksua, että on eri luonnonlahjoja ei ainoastaan joka aistimeen, vaan myös muistin, fantasian ja ajatuskyvyn sekä tunteen ja tahdon toimintaan nähden.

Jos luonnonlahja on olemassa hyvin suuressa määrässä, niin sitä sanotaan *taitolahjaksi* (talangiksi), kun se ilmenee ainoastaan semmoisissa tuotteissa, joiden esikuvia on jo ennestään. Jos luonnonlahja saavuttaa sen asteen, että se pystyy luomaan jotakin aivan uudenlaatuista, niin sitä sanotaan *neroksi*. »Taitolahjalla» varustetussa ihmisessä saattaa olla keksimiskykyä sivuseikoissa; »nerolla» sitävästoin on syväpää alkuperäisyyttä, se voi tärkeissäkin asioissa keksiä uutta, raivata siten ihmiskunnan kehitykselle uusia teitä. Nero saattaa olla monenlaatuinen: tieteellinen, taiteellinen, valtiollinen, sofilaallinen y. m. Yleisneroja siinä merkityksessä, että sama henkilö olisi nerollinen kaikilla aloilla, ei tavata. Päinvastoin se, joka yhdessä suhteessa on nero, on tavallisesti keskinkertainen, jopa lahjaton muissa kohdissa;

sen suuruuden, jonka löydämme varsinaisissa »neroissa».
»Es wächst der Mensch mit seinen grössern Zwecken», sanoo
syyistä Schiller.

67 §.

Sielunelämän luonnonmäärämä laatu on yksityisessä henkilössä muutosten alainen, syyistä että elimistö ensin kehittyi korkeimpaan voimaansa ja sitten vähitellen riutuu. Sillä tavoin syntyy ihmiselämässä eri ajanjaksoja eli aikakausia, n. s. *elämäniäit*.

Selitys. Jos ihmisen elimistö olisi laadultaan muuttumaton, niin sielunelämä osoittaisi luultavasti vain yhtämittaista rikastumista ja vaurastumista. Mutta todenteossa se osoittaa ihmisen vanhetessa riutumistakin, joka on ruumiin voimien heikontumisen seuraus; elämänjuoksu on nousevan ja laskevan kaaren kaltainen. Molempien, sekä ruumiillisten että sielullisten syiden vaikuttaessa ihmiselämä muodostuu semmoiseksi kuin se on, siinä ilmaantuvine aikakausineen. Tavallisesti erotetaan neljä pääjaksoa eli aikakautta: *lapsuus, nuoruus, keski-ikä ja vanhuus*. Näitä neljää elämäniäkää on verrattu neljään temperamentiin. Lapsuudessa ihminen on enimmäin sangviininen, nuoruudessa melanholinen (s. o. tuntehikas), keski-ikässä koleerinen (s. o. toimekas), vanhuudessa flegmaattinen (välinpitämätön). Siitä johtuu, että lapsuus on *leikin*, mutta myös *oppimisen* aikä, jolloin ihminen hyvin vilkkaasti omistaa itselleen uusia vaikutuksia. Tässä iässä ihminen oppii puhumaan sekä ainakin pääpiirteissään tuntemaan sen maailman, jossa hän elää. Lapsuus voidaan jakaa hennomman lapsuuden ikään, noin 7:nteen vuoteen, sekä poika- ja tyttöikään, meidän ilmanalassamme noin 14:nteen vuoteen. Nuoruus on *tunteiden* aika, rakkauden ja ihanteiden aika; silloin ihmisen tunnetta lämmitetään ajatus vastaisesta toiminnasta. Keski-ikä on *toiminnan* aika; ihanteellisuuteen taipuvainen ihminen toteuttaa silloin ihanteensa, ymmärryksellään rajoitettuaan niitä niin, että ne olevissa oloissa ovat toteutettavissa. Vanhuus on *mietiskelyn* aika, sillä toimintavoiman vähetessä kerääntynyt kokemus, saavutetun mielenrenteyden yhteydessä, tekee ihmisen taipuvaiseksi puolueettomasti käsittämään ja arvioilemaan asioita.

Elämänjuoksu muodostuu erilaiseksi kummassakin suku-

nerokas ihminen on usein yksipuolisempi kuin taidollinen, koska edellisen on tapana kokonaan antautua siihen asiaan, jota hän harrastaa, sillä välin kuin jälkimmäinen saattaa käyttää muodollista taitavuuttansa monella eri vaikutusalalla. Joskus on kuitenkin esiintynyt henkilöitä, joita sopii katsoa neroiksi monilla eri aloilla, kuten esim. *Leonardo da Vinci*, joka oli nerokas tienraivaaja maalarina, kuvanveistäjänä, arkkitehtina, mekaanikkona ja insinööriinä. Ylimalkaan kaikki nerokkuus sekä tieteen ja taiteen että käytännöllisen elämän alalla edellyttää elävää fantasiaa, se kun yksin pystyy luomaan jotakin todella uutta. Mutta sitäpaitsi tarvitaan selvää ymmärrystäkin johtamaan fantasian lentoa ja estämään sitä joutumasta harhateille, jolloin se aikaansaa paljasta sekamelskaa eikä suinkaan aukkaise uutta uraa ihmiskunnan kehitykselle. Nerokkuuden sijaan ilmaantuu yksilössä silloin *eriskummallisuutta* (bizarreerua), jota tosin välistä sekoitetaan nerokkuuteen, mutta joka itse asiassa on vallan toista.

Synnynnäisten luonnonlahjojen merkitys ihmisen yksilöllisyydelle on suuri, mutta ne eivät kuitenkaan yksin määrää sitä, koska myöskin kasvatus ja elämänsuhteet siihen vaikuttavat. Sentähden esim. *Lombrosen* oppi, että rikollisuus muka riippuu kokonaan synnynnäisistä säännöttömistä ruumiillisista ominaisuuksista, on yksipuolinen, koska se jättää huomaamatta sen suuren vaikutuksen, mikä kasvatuksella ja yhteiskunnallisilla oloilla on rikollisuuteen nähden. Kokemus osoittaa selvästi, että rikollisuus voi suuresti lisäntyä tai vähentyä muuttuneiden yhteiskunnallisten ja valtiollisten olojen johdosta. Eivät myöskään taitolahja ja nero riipu yksistään luonnonlahjoista. Vaikka synnynnäinen lahjakkuus on tarpeen, jotta ihminen, ainakin muutamilla aloilla, voi saada jotakin todella arvokasta aikaan, niin tarvitaan aina sen lisäksi oppia ja ahkeraa työtä, muuten eivät suurimmatkaan luonnonlahjat voi luoda mitään tyydyttävää. Mitä varsinaisiin »neroihin» tulee, noihin ihmiskunnan sankareihin, joille se on kiitollisuuden velassa jokaisesta suuresta edistysaskelestaan, niin hekin tarvitsevat sekä alkuperäistä luonnonlahjoja että oppia ja työtä. Ja kaikkien näiden seikkojen avulla he eivät vielä ole tulleet siksi mitä he ovat; neron esintyminen koko merkityksessään on myöskin riippuvainen historiallisista oloista. Ainoastaan silloin, kun joku suuri historiallinen tehtävä käytännöllisen elämän tai kulttuurin alalla tarjoutuu ihmiselle ja saattaa hänet ponnistamaan kaikki voimansa, ainoastaan silloin hänen kykynsä voi saavuttaa koko

puolessa sekä eri ilmanaloissa. Ylipäänsä kehitys tapahtuu nopeammin naisissa kuin miehissä sekä nopeammin kuumemmissa, hitaammin kylmemmissä ilmanaloissa. Kuumimmissa maissa poika on täysikasvuinen jo 12—14, tyttö 10—12 vuoden iässä. Kuitenkin nainen elää keskimäärin kauemmin kuin mies. Välistä tavataan kummallisia poikkeuksia säännöllisestä kehityksestä, esim. epänormaalisen aikaiseen kehittyneitä lapsia. Kerrotaan että eräs poika nimeltä *Heineken Lybeck*issä jo 10 kuukauden vanhana osasi puhua, toisena ikävuotenaan opiskeli historiaa, kolmantena vuotena lakitiedettä ja latinaa, ja kuoli syvästi oppineena viiden vuoden vanhana. Muutamat ihmiset ovat hyvin korkeaan ikään säilyttäneet täydellisesti sielunvoimansa, esim. *Sofokles*, jonka sanotaan kirjoittaneen erään parhaimpia murhenäytelmiään (*Oidipus Kolonoksessa*) lähes 90:n vuotiaana. Henkilöinä, jotka ovat saavuttaneet tavattoman korkean iän, mainitaan eräs englantilainen *Thomas Parr*, joka tuli 152 vuoden vanhaksi, ranskalainen nainen *Marie Piou*, joka tuli 158 vuoden ikäiseksi, ja ruotsalainen talonpoika *Jon Andersson*, joka oli syntynyt v. 1582 ja kuoli 1729.

B. Yhteiset sielunominaisuudet.

68 §.

Kun ihmisten sielunelämää tarkastetaan kokonaisuutena, havaitaan siinä *yhteistäkin* ominaisuuksia, nimittäin osittain a) semmoisia, joita tavataan *katkissa* (normaalisissa) ihmisissä ja jotka siis erottavat ihmisen eläimestä; osittain b) semmoisia, jotka ovat yhteisiä jollekin suuremmalle tai pienemmälle ihmisryhmälle. Jälkimmäistä laatua ovat *sukupuolet*, *rotujen* ja *kansakuntien* sielulliset ominaisuudet.

Selitys 1. Ihminen eroaa sielullisessa katsannossa eläimestä koko sielunelämän paljon suuremman voiman, vilkkouden ja itsetajuisuuden puolesta. Tosin eläimillä on pääasiassa samanlaiset sielulliset toimintamuodot kuin ihmisellä; eläinkin aistii, muodostaa mielikuvia, muistaa, tuntee ja tahtoo, mutta nämä sieluntoiminnot jäävät korkeimmiksikin eläimissä paljon alemmalle kehityasteelle kuin ihmisessä. Tosin eräiden eläinten aistimet muutamissa koh-

din voittavat ihmisen aistimiskyvyn; kotka näkee kauemmas, koiralla on tarkempi hajuaisti. Näyttääpä muutamilla eläimillä olevan aistimia, jotka kokonaan puuttuvat ihmiseltä, esim. semmoisia, joiden avulla ne aistivat ilman sähkötilaa. Mutta ylipäänsä ihmisen aistimet paremmin kuin eläinten soveltuvat esineiden hienoimpienkin vivahdusten erottamiseen. Ja etenkin ihminen suuresti voittaa kaikki eläimet sillä sielullisella toiminnallaan, jolla hän muovailee aistimukset sisäiseksi pääomakseen. Ihminen on syntyyssään heikempi ja avuttomampi kuin moni eläin; kananpoika hakee kohta munasta päästyään itselleen ravintoa, jota vastoin ihmislapsi kuolisi hoidon puutteessa. Mutta jälkimmäisessä ilmenee pian kyky ja taipuvaisuus oppimaan, joiden avulla hän jättää kaikki eläimet kauas taaksensa (vrt. 39 §, sel.).

Mutta ihmiskunta ei ole alusta alkaen ollut nykyisellä kehitystasellaan, vaan on vähitellen tukeman tieteellisen katsantotavan mukaan ihmiskuntakin on sen kehityksen tuote, jonka kautta kaikki nykyään elävät olennot maan päällä ovat syntyneet eräistä hyvin yksinkertaisista alkumuodoista ja vähitellen haaraantunut eri ryhmiin, sukuihin ja lajeihin. Tämä kehitys on nähtävästi tapahtunut siten, että elävien olentojen ominaisuudet ovat mukautuneet niiden muuttuvaisten ehtojen mukaan, joissa niiden on täytynyt elää; mainittuihin ehtoihin paremmin soveltuvien olentojen on ollut helpompi kuin huonommin soveltuvien pysyä elossa olemassaolon tilussa ja jättää ominaisuutensa perinnöksi jälkeläisilleen. Tällä tavoin on, *Darwinin* opin mukaan, »luonnollinen valinta» tapahtunut, koska ne olennot, joissa on syntynyt suvun pysyvyydelle hyödyllisiä muunnoksia, jäävät eloon, ne olennot taas, joissa on syntynyt vähemmän hyödyllisiä muunnoksia, kuolevat pois.

Tätä selitystapaa noudatettaessa ei kuitenkaan saada vastausta siihen kysymykseen, millä tavoin ja mistä syistä hyödylliset muunnokset alkuaan syntyvät ja miten ne kehittyvät niin suuriksi, että tulevat todellakin hyödyllisiksi. Darwin itse on tavallaan myöntänyt selitystapansa riittämättömäksi täydentäessään sitä toisilla selityksillä, esim. n. s. »sukupuolivalinnalla», joka on siinä, että ne olennot etupäässä voivat jättää ominaisuutensa perinnöksi jälkeläisille, jotka enemmän kuin toiset samanlaiset miellyttävät toiseen sukupuoleen kuuluvia yksilöitä. Muutamat luonnontutkijat ovat taipuvaiset, palaten Darwinin edeltäjän *Lamarckin*

mielipiteisiin, otaksumaan, että olentojen mukautuminen uusiin elinehtoihin tapahtuu suureksi osaksi olentojen omasta toiminnasta, s. o. niiden omasta, sukupolvesta toiseen jatku- vasta *pyrkimyksestä* mukautua elinehtoihin, käyttämällä tai olemalla käyttämättä eräitä elimiä. Edellisessä tapauksessa nämä elimet kasvavat ja täydentyvät, jälkimmäisessä tapauksessa ne surkastuvat ja vihdoin katoavat. Luonnollista valin- taa ei kielletä, vaikka sille pannaan vähemmän painoa kuin Darwin pani. Lamarckin selitystavan mukaan siis esim. ihmisaivojen korkeampi kehitys olisi seurauksena siitä, että ihminen on ollut suuremmassa määrässä kuin mikään eläin taipuvainen käyttämään ajatustaan apukeinona taistelussa olemassaolosta, mistä on ollut seurauksena ihmisaivojen suurempi kehitys, joka puolestaan on tehnyt hänen jatkuvan henkisen kehityksensä yhä helpommaksi. Saattaa otak- sua, että alkuihmiset elivät olosuhteissa, jotka pakottivat heitä suuremmassa määrässä kuin heidän lähimpiä sukula- siaan eläinkunnassa käyttämään sitä alynalkua, joka oli molemmilla. Mitkä nämä olosuhteet olivat — sinä kysy- mys, johon tieteen nykyisellä kannalla ei voi varmuudella vastata; mutta hyvin luultavaa on, että esim. taistelu fyysil- lisesti väkevämpiä vihollisia tai erittäin epäedullista ilmast- oloja vastaan pakotti ihmistä ponnistamalla ponnistamaan älynlahjaansa, pelastaakseen itsensä häviöstä. Selvää on myöskin, että vähäisenkin älyn etevämyys tuotti ihmiselle suurta etua kilpailussa muiden olentojen kanssa; ja arvatta- vasti tuli hänen taistelunsa kaikkein kiivaimmaksi juuri sem- moisia vastaan, jotka olivat älyssä häntä lähinnä, koska ne olivat hänelle vaarallisimmat. Nämä olennot hävitettiin sentähden, joten ihmisten ja eläinten välinen älylinen eroa- vaisuus yhä laajeni.

Selitys 2. *Sukupuolet*en välillä ilmenee sielullisessa katsan- nossa eroavaisuus, joka on yhteydessä sen perinpohjaisen, melkein kaikkiin elimiin koskevan ruumiillisen erilaisuuden kanssa, joka niiden välillä vallitsee. Tämä sielullinen eri- laisuus ei siis ole ainoastaan kasvatuksen ja historiallisen seikkojen, vaan itse luonnon tuottama, jos kohta se tapa, miten se ihmiskunnassa ilmenee, kieltämättä osaksi on yhteis- kunnallisten olojen ynnä kauan aikaa vallinneiden mieli- piteiden ja tapojen aiheuttama ja sikäli voi olla muutoksen alainen. Naisella on ylipäänsä enemmän hellyyttä, enemmän taipumusta uhrautumiseen, pelkäämiseen ja arkuuteen, enem-

män kainoutta, vaihtelevampi mieli, enemmän hämääriä aavis- tuksia, tunteilma ja vaistoja. Miehellä on enemmän voimaa, sekä fyysillistä että psyykillistä, enemmän rohkeutta, tais- telunhalua. Naisella on tunne, miehellä ajatuskyky voimak- kaampi, sentähden naisella on enemmän viehtymystä yksityis- seikkoihin, jotka saattavat vaikuttaa tunteisiinkin, mie- hellä taas yleisseikkoihin taikka semmoisiin, joiden käsittele- misessä sopii noudattaa yleisiä perusohjeita. Miehen olemus on niin sanoaksemme järeätekoisempaa, naisen hienompaa laatua. Fantasia on naisella vilkkaampi kuin miehellä, mutta saavuttaa harvoin sen voiman ja rohkeuden, johon se voi kohota muutamissa miehissä. Yleensä mies on etevämpi uutta luotaessa, nainen vanhojen hyvien tapojen säilyttämisessä. Naispuolisia *neroja* tieteen alalla on korkeintaan harvalukui- sina poikkeuksina ollut olemassa. Enemmän on esiintynyt nerokkaita naisia kaunokirjailijoina ynnä eräiden taiteen- haarojen, kuten esittäväen musiikin, näytelmätaiteen, jonkin verran maalaustaiteenkin harjoittajina. Suuri siveellinen etevämyys on naisella siinä, että naispuolisten pahantekijäin lukumäärä on paljon pienempi kuin miespuolisten. Mies ja nainen arvoastelevat usein asioita eri tavalla, mutta ei voi sanoa, että toinen olisi henkisesti korkeammalla tai alem- malla kannalla; kummankin henkinen erikoisuus on yhtä tar- peellinen ja yhtä oikeutettu. Todellisuudessa tavataan myös miehisen ja naisellisen olemuksen välimuotoja, naisellisia miehiä ja miesmäisiä naisia, joissa molemmat ainekset ovat eri suhteissa ja eri tavoin toisiinsa sekaantuneina.

Selitys 3. *Ihmisrotujen* oikeasta lukumäärästä ollaan erimielisiä. Vanhaa *Blumenbachin* perustamaa oppia vii- destä rodusta (kaukasialaiset, mongoolit, intiaanit, malaijit, neekerit, eli valkoinen, keltainen, punainen, ruskea ja musta rotu) pidetään vanhentuneena, mutta niistä monista jaoista, joita sitten on yritetty, ei mikään ole tullut yleisesti tunnus- tetuksi. Erottavina tunnusmerkkeinä on käytetty pääkallon, leukahuiden ja koko luurangon muotoa y. m. ruumiillisia ominaisuuksia. Mutta ei ole päästy mihinkään varmaan, ylei- sesti hyväksytyyn jakoon. Ylipäänsä on myöntäminen, että kaikki ihmiset ovat yhtä lajia (species) ja että heidän sekä ruumiilliset että henkiset ominaisuutensa ovat pääasiassa yhtäläiset. Kaikki rodut ovat keskenään siitoskykyisiä, ja välimuotoja niiden kesken on olemassa. Rodut eivät ole alku- peräisiä; ne ovat aikojen kuluessa syntyneet eri ilmanalojen

ja muiden erilaisten luonnollisten elinehtojen vaikutuksesta, joiden mukaan ihmiset fyysillisesti ja psyykkillisesti ovat mukautuneet. Siten syntyneet rotuominaisuudet ovat yhä enemmän vahvistuneet siirtyessään perinnön kautta toisesta sukupolvesta toiseen; kuitenkin ne eivät koskaan tule peräti muuttumattomiksi.

Rodut jakaantuvat suurempiin ja pienempiin osastoihin: *kansanheimoihin* ja *kansakuntiin*. Näiden perustuksena on osittain heimolaisuus, osittain historialliset ja luonnonolot. Kun melkoisen laaja ihmisryhmä on joutunut samaan yhdessä ja historialliset olot ja tapahtumat ovat yhdessä sen valtiolliseksi ja yhteiskunnalliseksi kokonaisuudeksi, on siitä vähitellen kehittynyt *kansakunta*, jossa huomataan yhteinen ruumiillinen ja henkinen erikoisuus, n. s. *kansallisuus*. Saman kansakunnan jäsenet tuntevat kuuluvansa yhteen ja eräissä katsannoissa eroavansa muista ihmisistä. Kansallisuus ilmenee osittain ruumiillisissa ominaisuuksissa ja ulkonäössä, osittain temperamentissa ja luonnollisissa taipumuksissa, osittain yhteisissä henkisissä ominaisuuksissa, kuten mielipiteissä ja tavoissa. Henkisen yhteyden tunnusmerkinä ja välikappaleena on *kansallishieli*. Kerran määrättyyn muotoon kehittyneenä kansallisuus menee perintönä toisesta sukupolvesta toiseen ja voi, jos eivät ulkonaiset tapaukset tule sitä häiritsemään, vuosituhsien kestäessä pysyä joksikin muuttumattomana. Kuinka itsepintaisesti tunnusmerkilliset ominaisuudet voivat kauan aikaa kansakunnassa säilyä, sitä ovat juutalaiset hyvänä todistuksena. Samoin on arabialaisten laita heidän omassa emämaassaan. Mutta samaten kuin kansallisuus on muodostunut luonnollisten ja historiallisten olojen vaikutuksesta, voi se sellaisten johdosta myöskin muuttua. Siten ovat englantilaiset ja espanjalaiset siirtyttyään Amerikkaan muutamilta ruumiillisilta ominaisuuksiltaan muuttuneet tavalla, joka on tehnyt heidät enemmän alkuperäisen amerikkalaisen eli intiaaninrotun kaltaiseksi. Valtiolliset mullistukset saattavat vaikuttaa sen, että entiset kansakunnat ynnä niiden kielet sulautuvat uusiksi kansallisuuksiksi ja kieliksi, niinkuin on käynyt esim. Englannissa, Ranskassa ja Italiassa. Toiselta puolen enemmän voi jakaantua useihin haaroihin, jotka yhä enemmän vieraantuvat toisistaan kielenkin puolesta, kunnes niitä on syytä katsoa eri kansakunniksi: niin esim. ruotsalaiset, tanskalaiset ja norjalaiset, joilla on yhteimen alkuperä.

C. Epäsäännöllinen sielunelämä.

69 §.

Koska sielunelämä suuressa määrässä on riippuvainen hermostosta ja etenkin aivoista, niin viimeksimainittujen häiriöt voivat synnyttää *epäsäännöllisiä* eli sairaalloisia *sielun-tiloja*. Nämä tilat ovat joko 1) semmoisia, jotka *pinnallisesti* ja *ohimenevästi*, tai 2) semmoisia, jotka *perin pohjin* ja *pysyväisesti* häiritsevät sielunelämää.

Selitys. Jo tavallinen unennäkö on sieluntila, joka jossaakin määrin on mielenhäiriön kaltainen. Unennäköjä määräävät mielikuvien assosiatiot ja fantasia, osaksi myöskin hämähäät aistimukset (vrt. 11 § sel.); ihminen on unessa kokonaan kadottanut kyvyn itse johtaa mielikuviansa kulkua, s. o. hän ei voi *ajotella* eikä niinuodoin erottaa todellista epätodellisesta, mahdollista mahdottomasta. Olemme todella näkevinämme ja kuulevinamme, mitä ainoastaan mielessä kuvittelemme, ja se herättää meissä sen mukaisia mieluisuuden tai vastenmielisyyden tunteita. Olemme lentävinämme ilmassa tai puhuvinamme kauan aikaa sitten kuolleetten henkilöiden kanssa. Koska itsetajuntamme on himmentynyt, voimme unessa nähdä toimittavamme tekoja, joita todellisuudessa emme ikinä tekisi. Eräs henkilö näki unessa olevansa koulussa ja siellä kuulevansa toverin vastaavan oikein kysymyksiin, joihin hän ei itse ollut osannut vastata. »Minä» esiintyy siis unennäössä yht'aikaa monena eri henkilönä. Kuitenkaan unennäön tila ei ole todellinen mielenhäiriö, koska unessa tajuntamme on osittain himmentynyt ainoastaan ohimenevästi ja säännölliseen elontoimintaan kuuluviista syistä. Todelliset mielenhäiriöt johtuvat joistakin aivojen epäsäännöllisistä tai sairaalloisista tiloista, mitkä puolestaan voivat olla joko ohimenevämpää tai pysyväisempää laatua.

70 §.

Ohimeneviä ja pinnallisia sielunelämän häiriöitä ovat *epäsäännölliset nukkumistilat*, joissa ihminen nukkuessaan menettelee ikäänkuin hän olisi valvella: *unessakäynti*, *unehouraus* ynnä se merkillinen unitila, jota sanotaan *hypnoosiksi* eli *hypnoottiseksi tilaksi*, jossa yksilöllä voi olla muuta-

missa suhteissa tavattomasti teroituneet vaarinottamiskyky. Ohimeneviin epäsaanollisiin sieluntiloihin voi myöskin luukea ne omituiset kohonneet vaarinottamiskyvyn ilmiöt, joita on tapana sanoa *ajatustenlukemiseksi, telepatiaksi, kaukonäköisytydeksi* ja *aavistukseksi*, joiden sekä luonto että olemassaolokin vielä ovat riidanalaisina.

Selitys 1. Unen, unennäön ja hypnoosin arvellaan syntyvän siitä, että muutamien aivoknuoren osien toiminta on ehkäisty samalla kuin muissa osissa toiminta on säilynyt tai kiihtynytkin. Epäsäänollisiin nukkumistiloihin kuuluu ensiksikin *unessakäynti* eli n. s. *somnambulismi*. Tässä tilassa ihminen nukkuu, tavallisesti hyvin sikeästi, mutta kuitenkin epätavallisesti, sillä hän näkee tavattoman vilkkaita unia ja toimii ikäänkuin hän valvoisi. Tavallista on unessa käveleminen ja puhuminen; välistä tässä tilassa olevat henkilöt kuipeävät katoille tai muihin korkeihin ja vaarallisiin paikkoihin, joissa liikkuvat paljon taitavammin kuin valvoessaan — varmaankin juuri sentähden ettei mikään tietoisuus vaarasta heitä häiritse. Välistä he muustista toistavat pitkät jaksot sanoja, joita he joskus ovat kuulleet, syövät tai juovat, keittävät ruokaa, kattavat pöydän ja soittavat pianoa. Englantilainen runoilija *Coleridge* sepitti unessa runoja, jotka hän sitten valvella ollessaan pani paperille. Unessakävijä voi jossakin määrin saada aistimuksia ulkonaisista esineistä, vaikka tosin vaillinaisesti, niin että hän käsittää ne väärin. Eräs mies nimeltä *Negretti* luuli nukkuessaan pulloa, johon hän koski, kynttiläljalaksi; kun toinen löi häntä jalkaan, niin hän luuli, että koira puri häntä; jauhettua kahvia hän luuli nuuskaksi ja pisti nenäänsä. Muutamien nukkuvien kanssa voi keskustella, mutta vain kuiskaamalla, sillä he eivät kuule tavallista puhetta.

Unenhourau on tila, johon ihminen joutuu siirtyessään unesta valvomiseen tai päinvastoin. Kun ihminen yht'äkkiä herätetään sikeästä unesta, sattuu joskus, etteivät unennäöt kohta lakkaa, vaan kestävät ja sekaantuvat todellisiin havaintoihin, joten ihmisessä syntyy vallon sekava käsitys todellisista oloista. Semmoisissa tiloissa on joskus harjoitettu kummastuttavia tekoja, jopa näennäisiä rikoksiakin. Esim. eräs mies luuli unessa taistelevansa suden kanssa; yht'äkkiä herättyään hän luuli toveriaan, joka makasi samassa sängyssä, sudeksi ja pisti hänet veitsellä kuoliaaksi.

Selitys 2. Omituinen unentila on *hypnoottinen tila* eli *magneettinen uni*. Eräs Wienin lääkäri *Mesmer* keksi 18:nneen vuosisadan lopulla n. s. »animaalisen magnetismin» ja koetti sen avulla parantaa tauteja. Erlaisia keinoja käyttämällä, m. m. sivelemällä eli pyyhkäisemällä sairaan ihoa kädellään, hän sai sairaan omituiseen nukkumistilaan; tätä hän luuli erään hänen sormistaan lähtevän voiman vaikuttamaksi, joka muka oli magneettisen voiman kaltainen. Mesmeriä syytettiin petoksesta ja epäiltiin, oliko koko asiassa mitään todellista perää. Mutta myöhemmin on huomattu siinä kuitenkin olleen perää, vaikka tosin puheenaolevilla ilmiöillä ei liene mitään yhteyttä magnetismin kanssa, kuten Mesmer arveli. Eräs englantilainen *Braid* perusti 1840-luvulla uuden tieteellisemmän opin puheena olevista ilmiöistä, joille hän antoi nimen *hypnotismi* (kreikk. sanasta »hypnos», uni). Nykyään sen vuoksi ei enää juuri puhutakaan »magnetismita», vaan sen sijaan hypnotismista. Alkaen 1860-luvulta n. s. *Nancylainen* lääkärikoulu Ranskassa (*Liébault, Bernheim*) innokkaasti tutki ja suuresti valaisi hypnotismin ilmiöitä; vasta siitä ajasta alkaen niiden tutkimus ja käsittely on saatu varsinaisesti perustetuksi tieteelliselle pohjalle.

Hypnoottinen tila aikaansaadaan siten, että toinen henkilö (magnetisoija, hypnotisoija) nukkuttaa toisen, käyttämällä erityisiä keinoja, esim. n. s. »pyyhkäisyjä», s. o. liikuttamalla kättänsä nukutettavan ihoa pitkin, joko keveästi koskettamalla hänen ihoaan tai vähäisen matkan päässä siitä, tai antamalla hänen yhtä mittaa katsella kiiltävää esinettä, tai yksinkertaisesti käskevästi sanomalla, että hänen pitää nukkua. Alussa tämä uni näyttää tavalliselta unelta, mutta sitten nukkuvan tila muuttuu. Näyttää siltä kuin hän heräisi, mutta todella hän edelleen pysyy jonkinmoisessa unitilassa. Hän rupeaa nyt vastaamaan kysymyksiin ja puhuu paljon. Hän näkee hyvin vilkkaita unia, mutta koko hänen sielunelämänsä on läheisessä yhteydessä hypnotisoijan sielunelämän kanssa ja tämän tahdonalaisena; tätä yhteyttä sanotaan *raportiksi*. Hypnotisoija johdattaa hypnotisoituiden mieleen kaikenlaisia mielikuvia ja saa tämän toimimaan käskynsä mukaan. Tätä vaikutusta sanotaan *suggestioksi* (mieleenjohtatukseksi). Sillä tapaa voi saada hypnotisoituiden luulemaan todeksi semmoista, mikä ei ole olemassa, esim. että hän näkee koiran, käärmeen tai jonkin muun eläimen, jopa mahdollimmimpiakin asioita, esim. että hän itse on koira, vieläpä kaakeliuunikin. Hypnotisoija

voi suggestiolla saattaa nukkuvan ihon ylen herkkätuntoiseksi, niin että vähinkin kosketus saa aikaan ankaria vavahduksia; tai saattaa ihon tunnottomaksi, niin että siihen voi syvälle pistää neulan, ilman että nukkuva sitä huomaa. Hypnoottisessa tilassa muisti saattaa vahvistua, niin että muistaa, mitä muuten on kokonaan unohtanut. Tahtonsa mukaan hypnotisoija saa nukkuvan liikkumaan, esim. lankeamaan polvilleen. Myöskin voi edellinen *estä* toisen liikkuttamasta kieltänsä, kättänsä tai koko ruumistaan. Hypnoottisessa tilassa on eri asteita; muutamissa tapauksissa hypnotisoitu herättyään säilyttää muiston siitä, mitä unitilassa on tapahtunut; toisissa tapauksissa hän ei sitä muista, mutta uudestaan hypnotisoituna hän muistaa sen. Vieläkin tapahtuu, että hypnotisoitu pitkän väläjän, jopa kokonaisen vuodenkin kuluttua, hereillä ollessaan toimittaa jonkin unitilassa hypnotisoijalta saamansa käskyn, jota hän väliaikana ei ole muistanut (n. s. posthypnoottinen suggestio). Joskus on hypnotismia väärinkäytetty viettelemällä ihmisiä rikosten tekemiseen; mutta on esimerkkejä siitäkin, että nukkuva on kieltäytynyt tekemästä mitä hänen on käsketty tehdä. Luonne voi siis hypnoottisessakin tilassa vastustaa suggestiota. Tavallisesti tässä tilassa olevalla henkilöllä ei kuitenkaan ole mitään omaa tahtoa, joka voisi hallita hypnotisoijan hänelle johdattamia mielikuvia, vaan hän omaksuu ja hyväksyy ne kaikki ilman vastarintaa, samoin kuin tavallisessa unessa nukkuva hyväksyy ja pitää todellisina kaikkia oman mielikuvituksen luomia.

Vaikeaa on selittää semmoisia tapauksia, jolloin hypnotisoija vaikuttaa toisen sielunelämään paljaalla ajattelemisellaan tai tahtomisellaan, niitä ollenkaan ilmaiseematta. Kuitenkin väitetään tapahtuneen, että kun hypnotisoija vain ajatteli Jumalaa, niin toinen jo lankesi polvilleen. Sanotaan erään müncheniläisen talonpoikaistyön, joka luuli olevansa pahojen henkien kiusaama, häneltä kysyttäessä niiden nimiä maininneen outoja heprealaisia ja kaldealaisia sanoja, joita hän ei ollut koskaan kuullutkaan, mutta jotka hypnotisoija tunsi. Kun joku henkilö kerran on ollut hypnotisoijan käsittelyn alaisena, sanotaan heidän välillään syntyneen sellaisen »raportin», että hypnotisoijan ajatukset ja toimet hänen poissa ollessaan vaikuttavat edelliseen. — Herkkähermoisille ihmisille saattaa joskus heidän valvoessaankin antaa suggestioita, esim. sanomalla rampaantuneelle, että hän osaa nousta; ja tämä vaikuttaa, että hän todellakin osaa. Taikka

luulotellaan heille, että he ovat nähneet, kuulleet, sanalla sanoen kokeneet jotakin, mitä he eivät koskaan ole kokeneet. Etenkin ovat lapset semmoisten vaikutusten alaisia, jonka vuoksi m. m. heidän todistuksensa oikeuden edessä usein ovat hyvin epäluotettavat. Usein sattuu, että muut ihmiset tahtomattakin synnyttävät lapsissa suggestioita, esim. tuomari johtavilla kysymyksillään. Hyvin todennäköistä on, että tämä selkeä on antanut aihetta moniin vääryyksiin, esim. noissa kuuluisissa noitajutuissa 1600-luvulla, jolloin useat ihmiset, vallitsevien mielipiteiden painostamina, itse luulivat ja tunnustivat käyneensä vieraleimassa paholaisen luona. — Puhutaan myöskin n. s. *itsesuggestiosta*, jolla tarkoitetaan sitä, että ihminen niin syventyy eräisiin mielikuviiin, että hän sekoittaa niitä todellisuuden kanssa ja tulee kykenemättömäksi selvästi tajuamaan jälkimmäistä. Tällä sieluntilalla, joka on hypnotismin sukua, on suuri vaikutus ruumiiseen, jopa välistä niinkin suuri, että siitä johtuu mitä ihmeellisimpiä ilmiöitä. Muutamat ihmiset ovat esim. niin vilkkaasti mielessään kuvaileet Kristuksen kärsimystä ristipuussa, että heidän käsiinsä ja jalkoihinsa on syntynyt verisiä pilkkuja (»stigmata»). Eräs sotilas oli karkaamisen tähden tullut tuomitukseksi raipparangaistukseen. Hänen sisarensa, joka oleskeli toisessa paikassa, mutta tiesi koska rangaitus pantiin toimeen, otti niin vilkkaasti osaa veljen kärsimykseen, että jälkeensä huomattiin sisaren selkänahkaan syntyneen punaisia viivoja, jotka näyttivät lyöntien jäljiltä.

Hypnotisoidussa tilassa henkilön väitetään usein ilmaisevan korkeampaa älyä kuin hän osoittaa tavallisessa tilassaan. Eräs poika, jolla aiovian tähden oli hyvin vähän älyä, näytti hypnoottisessa tilassa paljoo älykkäämmältä. Silminnähtävästi tämä oli seurauksena siitä, että aiovika mainitussa tilassa tavallista vähemmin vaivasi aivoja ja häiritä niiden toimintaa. Toisinaan hypnotisoidut kuvailevat tautetaan ynnä niiden parannuskeinoja, ennustavat taudin muutoksia y. m., sanalla sanoen tietävät semmoisia asioita, joita he tavallisessa tilassaan eivät tiedä. Tätä omituisuutta on sanottu *selkeänäköisyydeksi* (ranskaksi: *clairvoyance*, saks. *Hellschen*). Kuinka asianlaita lieneekään, niin on kuitenkin varmaa, ettei ole hypnotisoidun suusta saatu tietää mitään yleisesti tärkeää, ennen tuntematonta totuutta, ja niin tulee arvattavasti aina vast'edeskin olemaan.

Selkeänäköisyys esiintyy joskus ilman mitään hypnotisointia, täysin valvellaakin olevissa ihmisissä. »Selkeänäköi-

svyden» käsitteeseen sisältyvät oikeastaan kaikki ne tapaukset, jolloin henkilö, nukkuipa hän tai oli valveilla, saa tietoa jostakin, mikä todellakin tapahtuu, ilman että tämä tieto on hänelle tullut säännöllisen vaarinottamisen avulla. Tähän kuuluu n. s. *ajatustenlukeminen*, joka tapahtuu esim. siten, että toisen henkilön A:n tulee löytää piilotettu esine, piirustaa kuva tai tehdä jotakin muuta, saamatta ennakoita tietää mitä; toinen henkilö B keskittää samaan aikaan ajatuksensa suoritettavaan tehtävään. Että A:n usein onnistuu arvata oikein, on monesti selitettävissä hyvinkin yksinkertaisella tavalla. Jos esim. A saa etsiessään ja koetellessaan kosketella B:n kättä, niin A saa johtoa B:n käden tahdottomista liikkeistä. B seuraa mielenkiinnolla A:n liikkeitä; kun A lähestyy piilotettua esinettä tai sattumalta alkaa tehdä jotakin sentapaista, jota on tahdottu hänen tekevän, niin syntyy B:n kädessä heikkoja, tahdottomia liikkeitä, syystä että veri silloin voimakkaammin virtaa siihen. Kun A tällaisten huomioiden opastamana suorittaa sen, mitä häneltä on vaadittu, sanotaan hänen *lukeeneen B:n ajatuksia*.

Valkeampi on selittää semmoista ajatustenlukemista, jossa ei ole olemassa mitään kosketusta ajatustenlukijan ja toisen henkilön välillä, sekä muitakin tapauksia, jolloin henkilö näyttää välittömästi huomaavan semmoista, jota hän ei voi tavallista tietä vaarintottaa. Tällaista kykyä on sanottu *telepatiaksi*, *kaukonäköisyydeksi*, *aavistukseksi*. On olemassa äärettömän paljon tähän kuuluvia juttuja kaikista maista ja kaikilta ajoilta, esim. henkilöistä, jotka kuolinhetkellään ovat ilmestyneet sukulaisille ja ystäville, salassa tehdyistä rikoksista, joista aavistus on herännyt kaukana oleskelemissa henkilöissä, y. m. s. Näihin kertomuksiin on tietysti suhtauduttava suurella varovaisuudella, koska ne epäilemättä usein johtuvat pelkästä luulottelusta, itsensäpetämisestä, jopa joskus tahallista petoksestakin. Mutta niiden joukossa on semmoisiakin, joiden todenperäisyys on niin hyvin todistettu, että näyttää mahdottomalta sitä kieltää. Etenkin on vaikeaa selittää sellaisia aavistuksia, jotka kohdistuvat johonkin vastedes tapahtuvaan. Aavistus ilmestyy sekä nukkumis- että valvomistilassa, edellisessä tapauksessa tietysti unennäön, jälkimmäisessä usein hallusinaation tai visioonin (ks. seuraavaa §) muodossa. Fantasia pukee silloin aavistuksen jonkin kuvan muotoon. Aavistus saattaa tajunnassa ilmaantua selvempänä tai hämäämpänä, välistä niinkin hämääjänä, että tuskin voidaan sanoa mitä aavistetaan;

aavistetaan vain ylipäänsä jotain onnellista tai onnetonta. Välistä aavistus näkyy olevan hämärästi perusteista tehty päätelmä; s. o. yksilö vaarinottaa hämärästi semmoisia tosiasioita, jotka todellakin ovat aavistetun tapauksen enteitä eli ovat syy-yhteydessä sen kanssa, ja tekee niiden nojalla johtopäätöksen, joka semmoisenaan pääsee tajuntaan, vaikka sen edellytykset pysyvät hämärässä. Tätä laatuja ovat luultavasti esim. ne aavistukset, joilla ihmiset ennustavat kuolemanhetkensä tai tautiensa muutokset. Niin myös jumaluusoppineen *De Wetten* kertoma tapaus. Hän sai kerran, maatessaan sängyssä, jonka yläpuolella oli vanhanaikainen, kovin iso ja raskas katto, yht'äkkiä selittämättömän aavistuksen jostakin vasta tapahtuvasta onnettomuudesta. Hän nousi ja samassa tuo sängynkatto putosi alas ja olisi epäilemättä musertanut hänet kuoliaaksi, jos hän vielä olisi ollut sängyssä. Maimion taiteilijan *Benvenuto Cellinin* elämäkerrassaan kertoma ilmestysnäky, kuinka hän vankihuoneessaan näki neitsyt Maarian ynnä lapsen auringon säteiden ympäröimänä ja silloin heti aavisti pääsevänsä pian vapaaksi, oli ehkä fantasian muodostama kuva, jossa pääsi tajuntaan ymmärryksen mukaisiin, vaikka hämäriin edellytyksiin perustuva vapautuksen toivo. — Tosin tämä selitystapa välistä näyttää mahdottomalta, kun aavistetaan asioita, jotka tapahtuvat niin kaukana tai niin etäisessä tulevaisuudessa, että ei mikään niihin viittaava enne ole voinut olla vaarinotettavana — esim. kun eräs skotlantilainen aavistavassa visionissa näki ystävänsä olevan hirtettynä laivan mastoon, samana hetkenä kuin se todellakin tapahtui kaukaisella valtamerellä. Ylipäänsä täytyy myöntää, että tällä alalla on monta tosiasiaa, joita tiede nykyisellä kannallaan ei voi selittää.

71 §.

Epäsäännöllisiä sieluntiloja, jotka välistä osoittavat ohimenevää, välistä pysyväistä aivojen sairautta, ovat n. s. *hallusinaatiot* (valheaistimukset eli luulohavainnot), s. o. semmoiset subjektiiviset mielikuvat, jotka syntyvät jostakin aivoissa olevien aistinkeskusten kiihotustilasta ja joita henkilö luulee todelliseksi aistimuksiksi; sekä *illusiot* (aistinhalaukset), s. o. semmoiset kuvittelut, joiden perustuksena on todellinen havainto, mikä kuitenkin esiintyy fantasian vaikutuksesta tajunnassa vääristeltynä.

Ihmistä, jonka sielunelämä on pysyväisesti ja perinpohjin häiriytynyt, sanotaan *mielipuoleksi* ja hänen tilansa on *mielisairaus*. Tämän syynä on aivojen pysyvä sairaus. Mielipuolisuutta on monta eri lajia, joita on ryhmitetty eri tavalla. Psykologiselta kannalta on välistä otaksuttu neljä pääalajia: a) *hupsuus*: henkilö ei hallitse omia mielikuviaan, minkä tähden nämä esiintyvät aivan säännöttöminä ja toisiinsa sekaantuvina; b) *piintynyt päähänpisto*: jotkin erityiset mielikuvat ovat siihen määrään kiintyneet tajuntaan, ettei henkilö enää voi niistä irtaantua eikä vapaasti ja järkipäisesti niitä käsitellä ajatellessaan; c) *raivo*: henkilö, jolla on jonkinmoinen hämärä tajunta sisäisten mielikuviansa ja todellisuuden välistä ristiriidasta, ei tahdo luopua edellisistä ja koettaa sen vuoksi hävittää ympärillään olevat todelliset oliot; d) *tylsämielisyys*: sielunelämä on ylipäänsä veltostunut, niin ettei kaikki sieluntoiminnat tapahtuvat aivan hervottomasti.

Selitys. Terveissäkin ihmisissä tavataan sellaisia ilmiöitä, jotka lähenevät mielisairautta, esim. ylen suuri hajamielisyys, ylen suuri vajoutuminen subjektiivisiin mielikuvitelmiin tai vallitsevaan intohimoon. Mutta näitä tiloja ei saa pitää mielipuolisuutena, yhtä vähän kuin jotakin yksityistä mielentä tekoa, joka saattaa olla ohimenevän mielenkihtymyksen synnyttämä, on semmoisena pidettävä. Vasta silloin saapuhua varsinaisesti mielipuolisuudesta, kun koko sielunelämä — tieto, tunne ja tahto — on häiriytynyt; semminkin jos tajunta omasta minuudesta on saanut uuden, sairaalloisesti muurtetun sisällyksen ja ihminen on kadottanut kykynsä itsenäisesti päättää selvästi ajateltujen perusteiden mukaan. Mielipuolelta ei suunkaan aina puutu mielikuvitusta, päinvastoin mielikuvien vilkkaus on hänessä usein erinomaisen suuri; mutta hän ei voi hallita mielikuviaan eikä sentähden osaa ajatella johdonmukaisesti. Tosin esim. sellainen sairaus, jolla on piintynyt päähänpisto, saattaa *osaksi* varsin hyvin ajatella, nim. semmoisia asioita, jotka eivät koske hänen piintyneitä mielikuviaan, mutta kohta kun hänen ajatusensa joutuvat tälle alalle, niin ne osoittautuvat epävapaliksi. Sairas ei voi irtaantua päähänpistostaan, sen vuoksi on

Selitys. Hallusinaatioita on eri aistien, näön, kuulon, tuntoaistin y. m. alalla. Esim. juomari näkee n. s. pikku-ukkoja, kuulee vieraan äänen puhuvan korvaansa sanoja, pitkiä saarvoja, moitteita, uhkauksia, tunteen muurahaisten kihisevän ihonsa sisäpuolella y. m. Näön hallusinaatioita sanotaan *visioneiksi* (harhanäyiksi). Hallusination syynä on ylipäänsä jokin aistinhermojen tai niiden keskuselinten liikarasitus tai kiihotustila, joka synnyttää tajuntaan epäselviä aistimuksia. Fantasia saa epäselvistä aistimuksista aiheita kaikenlaisten kuvien muodostamiseen. Koska näillä kuvilla sus on jonkinlainen todellinen, objektiivinen aiheensa aistinkeskuksen kiihotuksessa, niin fantasiaakuvat esiintyvät niin selvinä ja voimakkaina, ettei ihminen voi olla niitä havaitsematta, vaikka hän tietääkin niiden olevan vain fantasiaakuvia. Juomari *näkee* pikku-ukkojaan sittenkin, vaikka hän tietää ne olemattomiksi. Että juuri juomarit ovat taipuvaiset hallusinaatioihin, saa selityksensä siitä, että hermojen tulehdus usein on seurauksena juopumuksesta. — Hallusinatiot saatiavat olla semmoisten hermoston häiriöiden oireita, jotka aikaansaavat varsinaisia mielisairauksia. Mielipuolisuuteen yhtyy usein hallusinaatioita. Mutta ne ilmaantuvat sellaisissakin henkilöissä, joissa ei tiedetä mitään sairaalloisuutta olevan. Luultavasti on silloinkin jokin ohimenevä hermokeskuksen kiihotustila ynnä fantasian vilkkaus syynä puheenaolevaan ilmiöön. Mutta se ei estä, että näillä henkilöillä voi olla säilyneenä täysvoimainen ajatuskyky, jopa etevämmätkin sielunvoimat kuin tavallisilla ihmisillä. Suuri runoilija Goethe, jolla oli hyvä terveys, kertoo elämäkerrassaan usein nähneensä visionoja. Orleansin neitsyt näki näyssä pyhimyksiä ja kuuli heidän ääniään; ja kuitenkin hänen esiintymisensä isänmaan pelastamiseksi kieltämättä on luettava kaikkein »järkevimprien» tekojen joukkoon, mitä historiallinen henkilö koskaan on toimittanut.

Illusioiksi sanotaan sellaisia aistinhäiriöitä, jotka perustuvat todellisiin, mutta väärin käsitettyihin, aistimiin sattu-neisiin vaikutelmiin (vrt. 26 §, sel.). Esim. kun joku luulee heikkoa naputusta ovelle ukkosen jyrimäksi, tai luulee näkevänä ukon kuussa tai pitää kosteasta niitystä illalla nousevaa sumua keijukaisten piiritanssina y. m. s. Illusio ei aina edellytä mitään hermoston epäsäännöllistä kiihotustilaa, vaan sen syntyminen voi riippua vain mielikuvien leikistä ihmisen fantasiaassa.

mahdotonta pelkästään loogillisilla todisteilla poistaa sitä häneltä. Mielisairas sanoi kerran hulluinhuoneen lääkärille, joka koetti todistaa hänen mielipiteitään vääräksi: »Minä käsitän vallan hyvin teidän päätelmänne. Jos voisin niitä uskoa, niin olisin terve.» Samoin raivohulluutta poteva sairastunut ei ole kokonaan ymmärrystä vailla; hän varoittaa välistä itse ympäristöään raivokohtauksen lähestyessä. Mutta hän joutuu sittenkin raivon alaiseksi, hän ei voi toimia järkensä mukaisesti; häneltä puuttuu tahdon vapaus.

Mielipuolisuuden alkuperäisenä syynä saattaa olla jokin sielunelämän häiriö, mutta silloin tämän täytyy ensiksi aikaansaada ruumiillinen häiriö, joka puolestaan sitten on lähimpänä aiheena mielisairauteen. Pysyvä sieluntauti on aina jossakin yhteydessä aivojen sairauden kanssa. Taipumus mielpuolisuuteen menee sen vuoksi usein perinnöksi; aivojen haavoittuminen, juoppous y. m. voivat suorastaan aikaansaada mielenvian. Aivotauti alkuvaiheissaan muuttaa elollisistimukset ynnä niihin liittyvät tunteet ja nämä puolestaan häiritsevät sielunelämää antaen aiheita uusiin mielikuva-assosiatioihin, uusiin sairaaloihin tunnelmiin, vietteihin j. n. e. Mutta koska elollisistimukset tunteineen ovat *itsestään* lähtökohtana ja perustuksena (ks. 43 §), niin elollistunteiden perinpohjainen muutos tuottaa itsestään nallekin uuden sisällyksen, joten sen yhtäjaksoisuus keskeytyy. Kun sitten vanhemman, säännöllisen itsestään jäänökset joutuvat ristiriitaan uuden sairaaloihin itsestään kanssa, syntyy perinpohjainen mullistus koko sielunelämässä, joka mullistus ilmaantuu eri tavalla. — Tällä emme kiellä että, kuten jo myönnettiin, psyykkinen seikka saattaa olla *alkuperäinen* synä mielisairauden syntymiseen. Niin esim. onnefon rakkaus, äkillinen pelästys, ankara suru, taloudelliset huolet voivat antaa aiheita mielpuolisuuteen. Kun itävaltalaiset v. 1848 valloittivat kapinoitsevan Milanon kaupungin, niin 60 Milanon asukasta yht'aikaa tuli mielpuoliseksi; valtiollinen suru isänmaan onnettomuudesta oli aiheena siihen.

Toisinaan mielisairaus kehittyi suunnilleen seuraavasti. Alussa esiintyvät vuorotellen kiihtymyksen ja lamaannuksen tilat. Hallusinatiot ovat tavallisia. Sittemmin heikkenee ajatuskyky ja mekaaniset mielikuva-assosiatiot pääsevät sen sijaan voitolle. Tämä on *hupsuus*, jossa sairaan mielikuvat juoksevat sinne tänne ilman mitään loogillista järjestyä ja ilmenevät yhtämittaisena lavertelemisena. Sittem-

jotkin näistä mielikuvayhdistyksistä vakaantuvat ja tulevat vallitseviksi; ne muodostuvat *piintyneiksi päähuopistoksi*. Sairas hautoo alinomaan muutamia häneen piintyneitä mielikuvia, esim. että hänellä on lintu päässä, vaunut vatsassa, että muut aina häntä väinoavat (väinoamis-mania) y. m.; tai häntä väivaa suurundenhulluus, semmoisena kuin se historian todistuksen mukaan esiintyi muutamissa Rooman keisareissa. Esiintyy *raivokohtauksia*, jolloin sairastunut hävittää mitä vain näkee, koska kaikki häntä suuttuttaa. Ajatuskyvyn heikkous lisääntyy tavallisesti yhä enemmän, ja sairastunut viimein melkein täydelliseen tajuttomuuteen, *tylsämielisyteen*. — Viimeksimainittu mielisairauden lajitavataan muuten synnynnäisenä tai varhaisessa lapsuudessa alkavana ja kotimaisena tautina, ruumiilliseen epämuodostukseen liittyneenä, muutamissa vuorimaisissa, esim. Sveitsissä, Savoijissa, Tyrolissa; tätä tylsämielisyden muotoa nimitetään *kreinimiksi*.

On oletettu myöskin *ositaita* mielisairautta, n. s. *monomaniaa*, joka esiintyi piintyneenä mielikuvana tai vastustamattomana haluna tai himona joihinkin järjettömiin tekoihin semmoisissa ihmisissä, joiden sielunelämä muuten on terve. Esimerkkinä tästä on mainittu n. s. *pakkomielteitä* (»Zwangsvorstellungen»), s. o. tajunnassa alinomaan esiintyviä mielikuvia, jotka häiritsevät säännöllistä ajatusjuoksua ja joista ihminen ei voi vapautua, vaikka hän tietääkin ne vääriksi. Ne aikaansaavat joskus sairaalloisia himoja, kuten tulensyöttämis-, varastamis-, murhaamishimoja (vrt. 60 §, sel. 3). Toiset tutkijat ovat kuitenkin sitä mieltä, ettei näissäkään tapauksissa sovi sanoa mielisairautta »ositaiseksi». Ylipäätään on vielä paljon epävarmuutta ja erimielisyyttä mielisairauksien selittämisessä ja tieteellisessä jaotuksessa.

SISÄLLYS.

Alkusananen	Sivu 5
-------------------	-----------

Johdatus.

I. Sielutieteen käsitteistä, historiasta ja menettelytaavasta, §§ 1—6	7
II. Sielunelämän ruumiillinen alusta, §§ 7, 8	28

Sielutieteen järjestelmä.

I. Yleisiä peruskäsitteitä.	36
A. Tajunta ja tajuttomuus, §§ 9—11	42
B. Sielunkyyt, §§ 12, 13	47
II. Sielun toiminnan eri muodot.	47
A. Tieto	47
a) Havainto, § 14	48
aa) Aistimus, §§ 15—19	66
bb) Avaruus ja aika, §§ 20—24	79
cc) Huomio, § 25	80
b) Mielikuvatoiminta, §§ 26, 27	82
aa) Mielikuvien assosiatiot ja vallitsevat mielikuvat, §§ 28, 29	87
bb) Uudistava mielikuvatoiminta eli muisti, §§ 30—32	92
cc) Tuottava mielikuvatoiminta eli mielikuvitus (fantasia), §§ 33—35	97
d) Vuorovaikutus mielikuvatoiminnan ja havainnon välillä. Tarkkaavaisuus. §§ 36—38	103
c) Ajatus, § 39	106
aa) Ajattelamisen muodot ja lait, § 40	110
bb) Ajatus ja kieli, § 41	116
cc) Ymmärrys ja järki, § 42	118
dd) Itsetajunta, § 43	122
B. Tunne, §§ 44—46	122

	Sivu
a) Aistilliset eli ruumiilliset tunteet, §§ 47, 48	133
b) Epäaistilliset tunteet, § 49	136
aa) Varsinaiset tunteet, § 50	139
1) Itsekohtaiset tunteet, § 51	140
2) Toisiin kohdistuvat tunteet, § 52	142
3) Ideaaliset tunteet, § 53	144
bb) Tunnelmat, § 54	155
cc) Affektit eli mielenkiilhtymykset, § 55	157
161	
C. Tahto, §§ 56—58.....	166
a) Väitön tahtominen	166
aa) Vietti ja vaisto, § 59	170
bb) Halu, taipumus, intohimo, § 60	173
b) Valitseva tahto, §§ 61, 62	177
c) Luonne, § 63.....	180
III. <i>Sielunelämä kokonaisuutena</i> , § 64	181
A. Yksityisen henkilön säännöllinen sielunelämä	188
§§ 65—67	193
B. Yhteiset sielunominaisuudet, § 68	
C. Epäsäännöllinen sielunelämä, §§ 69—72	